

การศึกษาภาพหญิงชายในเรื่อง “โอะนัน” ของคุนิกิตะ ดบโปะ*

ปิยะนุช วิริยะะวัตร์
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

บทคัดย่อ

งานวิจัยชิ้นนี้มุ่งศึกษาประเด็นภาพหญิงชายในเรื่อง “โอะนัน” (1903) ของคุนิกิตะ ดบโปะ (国木田 独歩) (1871-1908) เมื่อวิเคราะห์ภาพตัวละครชายคือฉุโสะแล้วพบว่า ฉุโสะจะมีลักษณะคล้ายผู้หญิงซึ่งเป็นผลมาจากการเลี้ยงดูจากมารดาเขาในวัยเด็ก ในขณะที่ตัวละครผู้หญิงในเรื่องได้แก่ โอะซะโยะ โอะโกะและโอะมุนจะมีจุดร่วมกันคือเป็นผู้หญิงที่เลือกทำตามอำเภอใจของตนเองและดูมีบทบาทเหนือกว่าผู้ชาย ซึ่งสะท้อนให้เห็นภาพผู้หญิงที่แตกต่างจากผู้หญิงในสมัยเมจิ ที่ยังคงยึดแนวคิด “良妻賢母” อยู่ นอกจากนี้ยังนำไปสู่การตีความแบบใหม่ว่าในผลงานเรื่อง “โอะนัน” นี้กล่าวถึงประเด็นการสลับบทบาทกันระหว่างเพศชายและเพศหญิง การที่ฉุโสะพบกับหายนะก็มาจากการที่เขาไม่สามารถจัดการปัญหาและแสดงบทบาทเพศชายให้เหมาะสมในสถานการณ์ที่จำเป็นได้

คำสำคัญ: คุนิกิตะ ดบโปะ, ภาพสตรี, ภาพชายหนุ่ม, วรรณกรรมญี่ปุ่นสมัยใหม่

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยซึ่งได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยจาก The Sumitomo Foundation, Japan ปี 2015

The Study of Female and Male Characters in *Jonan* by Kunikida Doppo**

Piyanuch Wiriyenawat***

Faculty of Liberal Arts, Thammasat University

Abstract

This research aims to study the female and male characters portrayed in *Jonan* (1903) by Kunikida Doppo (1871-1908). By analyzing Shūzō, the male character, we will find that his character is somewhat similar to women. This came from the breeding of his mother in his childhood. On the other hand, the female characters; Osayo, Okō and Oshun have something in common in their characters that all of these women are capricious and seem to overwhelm male character in the story, which was quite different from women in the Meiji period. In this period, it was natural for women to cling to the traditional concept of “A good wife and a wise mother” (良妻賢母). Besides, this leads to the new interpretation that *Jonan* shows the subject of the role reversal between man and woman. And the reason why Shuzō met with disaster is thought to be the fact that he can't solve the problems and act manly at the right time.

Keywords: Kunikida Doppo, female characters, male characters, Japanese modern literature

** This paper is a part of the research under the research grants program by The Sumitomo Foundation 2015

*** Corresponding author e-mail: piyanuchwiri@gmail.com

1. บทนำ

1.1 เนื้อเรื่องย่อ

“โงะนัน” (『女難』) ตีพิมพ์ครั้งแรกในวารสาร「文芸界」วันที่ 1 เดือนธันวาคม ปี ค.ศ. 1903 ต่อมาได้รวบรวมอยู่ในหนังสือ『独歩集』 “โงะนัน” เป็นการเล่าเรื่องผ่านตัวละคร “ข้าพเจ้า” (自分) ที่บังเอิญได้ไปพบกับชายหนุ่มตาบอดที่ชื่อว่า “ฉุโสะ” (修蔵) ฉุโสะได้เล่าเรื่องราวในอดีตให้กับข้าพเจ้าฟังก่อนที่ตนเองจะพิการทางสายตาวัวว่า ครั้งยังเป็นเด็กครั้งหนึ่งหมอดูเคยทำนายเขาเอาไว้ว่า หากเขาไม่ระวังตัวแล้วชีวิตเขาจะต้องพบกับหายนะจากผู้หญิง ซึ่งก็เป็นไปตามที่หมอดูกล่าวไว้ ในชีวิตของฉุโสะได้พบผู้หญิงหลายคน ครั้งหนึ่งเขาได้ทำผู้หญิงที่ชื่อ โอะโกะ (お幸) ตั้งครรภ์แต่ฉุโสะได้ทอดทิ้งเธอไป สุดท้ายเขาได้ภรรยาข้างไม้มาเป็นภรรยาตัวเอง ต่อมาเมื่อเขาเริ่มมีอาการป่วยทางดวงตา เธอก็ทอดทิ้งเขาไปกับชายอื่น ฉุโสะคิดว่าสิ่งที่เกิดขึ้นกับเขาเป็นบาปกรรมที่เขาเคยทอดทิ้งโอะโกะ เมื่อได้เล่าเรื่องราวในอดีตจบ ฉุโสะก็เดินทางจากไป

1.2 แนวทางการวิจัยเรื่อง “โงะนัน” ที่ผ่านมาและประเด็นการวิจัย

คุนิกิตะ ดบโปะ เป็นนักเขียนอยู่ในสมัยเมจิ มีชีวิตอยู่ระหว่างปี ค.ศ. 1871-1908 ผลงานที่มีชื่อเสียงเรื่องแรกคือเรื่อง เก็นโอะจิ 『源叔父』 (1897) และผลงานที่รับการกล่าวขวัญถึงแม้กระทั่งในปัจจุบันก็คือเรื่อง มุซะมิโนะ 『武蔵野』 (1898) นักวิจารณ์¹ กล่าวว่างานเขียนช่วงแรกของดบโปะจะเป็นแนวจินตนิมิต ต่อมาได้พัฒนาเป็นแนวธรรมชาตินิมิต จนดบโปะได้รับการยกย่องว่าเป็นตัวแทนของนักเขียนนิยายเรื่องสั้นของสมัยเมจิ เมื่อศึกษาผลงานของดบโปะแล้ว ผู้วิจัยคิดว่านอกเหนือไปจากแนว

จินตนิมิตและแนวธรรมชาตินิมิตแล้ว ผลงานของดบโปะยังมีการพูดถึงเรื่องของเพศภาวะอีกด้วย ซึ่งในงานวิจัยที่ผ่านมายังไม่ได้มีการศึกษาวิจัยเท่าที่ควร ส่วนใหญ่จะเป็นการศึกษาเน้นหนักไปในเรื่องภาพสตรีที่ปรากฏออกมาในงานเขียน แต่ไม่ได้ศึกษาต่อไปถึงบทบาทของเพศหญิงกับเพศชายที่ปรากฏในงานเขียน

เมื่อกล่าวถึงการวิจัยภาพสตรีที่ผ่านมาในผลงานเขียนของดบโปะแล้ว สิ่งสำคัญร่วมกันที่ถูกหยิบยกขึ้นมาและมีความเกี่ยวข้องกับการศึกษาคือชีวิตสมรสอันล้มเหลวของดบโปะกับชะชะกิ โนะบุโกะ (左々城 信子) เขาสมรสกับโนะบุโกะ ในวันที่ 11 เดือนพฤศจิกายน ปี ค.ศ. 1895 (ปีเมจิที่ 28) ทั้งสองต้องทนทุกข์ทรมานกับสภาพอึดอัดขัดสนของครอบครัว จนในปี ค.ศ. 1896 (ปีเมจิที่ 29) โนะบุโกะได้หายตัวไป ในวันที่ 12 เดือนเมษายน ก่อนที่ทั้งคู่จะตกลงหย่าขาดจากกัน ทำให้ชีวิตสมรสต้องสิ้นสุดลงภายในระยะเวลาอันสั้นเพียงแค่ประมาณ 5 เดือน

การหย่าร้างในครั้งนี้สร้างความตกใจ และส่งผลกระทบต่อสภาพจิตใจของดบโปะเป็นอย่างมาก ภายหลังจากประสบการณ์ในครั้งนี้ ทำให้ดบโปะเกิดความรู้สึก “เคลือบแคลง ระแวง สงสัย และดูถูกเหยียดหยามเพศหญิง”

อาจกล่าวได้ว่าโนะบุโกะเป็นแม่แบบของตัวละครหญิงในผลงานของดบโปะหลายเรื่อง² ภาพผู้หญิงที่ปรากฏออกมาในงานเขียน จะเป็นภาพผู้หญิงใจง่าย เห็นแก่ตัวที่ทอดทิ้งผู้ชายไป ทำให้เกิดงานเขียนเกี่ยวกับเรื่องความรัก และการแต่งงานตามมาอีกหลายเรื่อง

เหตุการณ์การหย่าร้างกับโนะบุโกะในครั้งนี้ โทะมะทซุ อิซุมิ (1982, p. 65) กล่าวว่า ได้นำมาซึ่งความรู้สึกไม่เชื่อใจ เหยียดหยามต่อตัวผู้หญิงมาสู่ดบโปะ และความรู้สึกนี้ได้สะท้อนออกมาในงานเขียน

¹ 黒岩比佐子.(2007).『編集者 国木田独歩の時代』東京:角川学芸出版

² ตัวอย่างผลงานเรื่องที่ดบโปะใช้โนะบุโกะเป็นแม่แบบได้แก่เรื่อง 『おとづれ』(1897)、『鎌倉婦人』(1902)、『第三者』(1903) (中島礼子.(2005)「国木田独歩における女性表象と女性に関する言説」『国士館大学文学部人文学会紀要』P.31)

ของเขาที่มักจะนำเสนอภาพของสตรีว่า จิตใจของสตรีนั้นยากแท้หยั่งถึง ความรู้สึกเกลียดชัง ดูถูกสตรีเพศนั้นยังปรากฏในบทวิจารณ์ที่ดบโปะเขียนด้วยเช่นกัน บทวิจารณ์ที่ถูกอ้างอิงอยู่บ่อยครั้งในการศึกษาภาพสตรีได้แก่ 『女性禽獸論』³ (1908) และบันทึกที่ชื่อว่า 『欺かざるの記』 (1896) ใน 『女性禽獸論』 ดบโปะได้กล่าวไว้ว่า 「女性は禽獣なり、人間の真似をして活く」(คำแปล : ผู้หญิงเป็นสัตว์ร้าย ใช้ชีวิตโดยการเลียนแบบมนุษย์) หรือในบันทึก 『欺かざるの記』 มีตอนหนึ่งกล่าวไว้ว่า 「女性の品性の下劣野陋なる、人心の險悪なる、常に年若き者の悲劇をなすを知る。」(คำแปล : นิสัยของสตรีนั้นใจแคบหยาบช้า ทำให้ผู้คนรู้สึกหวาดหวั่น และมักจะทำให้ชีวิตชายหนุ่มทุกข์ตรมอยู่เสมอ) 『『薄弱よ、爾の名は女なり』女性の品性に誠実を欠くは薄弱なるが故なり。吾未だ高尚なる女を見ず。女子は下劣なる者なり。」(คำแปล : “เหล่าเหล่า เจ้าสิ่งนั้นก็คือผู้หญิง” นิสัยผู้หญิงนั้นเหล่าเหล่าไร้ซึ่งความซื่อสัตย์ตัวข้าพเจ้าเองยังไม่เคยได้พบสตรีผู้สูงส่งเลย ยิ่งพวกเด็กสาวแล้วนั้นถือเป็นพวกเลวทราม)

เมื่อดูจากความรู้สึกของดบโปะแล้ว อาจกล่าวได้ว่าผลพวงจากเรื่องโนบูโกะทำให้เขามีทัศนคติในเชิงลบต่อผู้หญิง งานเขียนตลอดจนงานวิจารณ์ของดบโปะเองได้สะท้อนมุมมองที่ปฏิเสธผู้หญิงโดยสิ้นเชิง ตัวละครผู้หญิงที่ปรากฏออกมามักจะย้ำเน้นให้เห็นถึงความคิดของเขาเช่นนั้น แต่กระนั้นก็ตามเมื่อดบโปะได้สมรสครั้งที่สอง ภาพผู้หญิงในงานเขียนก็ได้มีการเปลี่ยนแปลงไปในอีกแง่มุมหนึ่ง เกี่ยวกับเรื่องนั้นะกะจิมะ เระอิโกะ (2005, p.32) ได้กล่าวว่า

สิ่งนี้⁴ ทำให้ดบโปะตระหนักถึงภาพผู้หญิงที่แตกต่างออกไปเป็นตัวแทนของผู้หญิงที่ว่านอนสอนง่ายตามยุคสมัยเมจิ อย่างเช่นมารดาของเขาเองหรือ ะรุโกะ ภรรยาของเขาในการสมรสครั้งที่ 2 สิ่งนี้ทำให้งานเขียนของดบโปะนำเสนอภาพผู้หญิงได้หลากหลายแง่มุมมากยิ่งขึ้น นอกเหนือไปจากภาพผู้หญิงที่เห็นแก่ตัว เมื่อพิจารณาจากข้างต้นอาจกล่าวสรุปได้ว่า ภาพผู้หญิงที่ปรากฏในงานเขียนของดบโปะส่วนใหญ่สามารถแบ่งออกได้เป็นผู้หญิงที่ร้ายกาจและยากแก่การเข้าใจ กับผู้หญิงที่เป็นภรรยาที่ดีของสามี เป็นแบบอย่างของภรรยาที่เชื่อฟัง และตั้งมั่นอยู่ในศีลธรรมอันดีงามตามแบบฉบับของภรรยาในสมัยเมจิ⁵

ท่ามกลางการวิพากษ์ภาพผู้หญิงที่ปรากฏในผลงานของดบโปะดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้นนั้น กลับพบว่าเรื่อง “โจะนัน” ซึ่งชื่อเรื่องเองมีความหมายว่า “ภัยจากสตรี” และแสดงให้เห็นการวิพากษ์วิจารณ์ผู้หญิงอย่างชัดเจนนั้น กลับยังไม่ได้ได้รับความสนใจเท่าที่ควรและพบว่ายังไม่มียุทธวิธีที่มุ่งเน้นศึกษาเฉพาะเรื่อง “โจะนัน” แต่เพียงเรื่องเดียว ซึ่งชื่อเรื่องนอกจากจะแสดงความดูถูกดูแคลนผู้หญิงแล้ว ยังอาจอนุมานได้ว่าการตั้งชื่อเรื่องเช่นนี้ ภาพผู้หญิงที่ปรากฏในเรื่องน่าจะมีความสัมพันธ์กับแก่นเรื่องโดยรวม เหตุนี้จึงเป็นที่มาของการหยิบยกผลงานเรื่องนี้ขึ้นมาวิจัยว่า ภาพผู้หญิงที่ปรากฏในเรื่อง “โจะนัน” จะสามารถสรุปได้เป็นภาพผู้หญิงสองกลุ่มตามแนวทางการวิจัยที่ผ่านมาหรือไม่

ในเรื่อง “โจะนัน” ตัวละครหญิงที่มีบทบาทต่อตัวละครบุโงได้แก่ มารดาของเขา โอะซะโยะ (おさよ) โอะโกะ (お幸) และโอะฉุน (お俊) ตัวละครที่อาจ

³ ชุสุกิ ยูกิโนะ (2011, p.52) กล่าวว่าใน 『女性禽獸論』 ดบโปะเขียนเพื่อวิพากษ์วิจารณ์โนบูโกะและมารดาของเธอคือ 佐々城豊寿 (1853-1901) ผู้ที่คัดค้านการแต่งงานของเขากับลูกสาวตัวเองอย่างหัวชนฝา (鈴木志乃 (2011) 『国木田独歩作品における女性—『酒中日記』を中心に—』『日本文学』46 : 50-67)

⁴ การสมรสครั้งที่ 2 ของดบโปะ กับคุนิโกะ ะรุโกะ (国木田治子) (1879-1962) ในปี ค.ศ. 1898

⁵ ชุสุกิ ยูกิโนะ (2011, p.62) ได้ศึกษาภาพตัวละครภรรยา お政 ในเรื่อง 『酒中日記』 และได้อธิบายถึงภาพภรรยาที่ดีที่ถือปฏิบัติตามหลักขงจื้อในสมัยเมจิ

กล่าวได้ว่าสะท้อนให้เห็นภาพผู้หญิงที่เป็นภรรยา ก็คือ มารดาของฉุโสะ และโอะฉุฉุซึ่งเคยเป็นภรรยาของผู้อื่น ก่อนที่จะมาอยู่กับฉุโสะ การที่โอะฉุฉุมีสามีหลายคนก็คงไม่อาจสรุปได้ว่าเธอเป็นภรรยาที่ดี ส่วนโอะซะโยะ เป็นผู้หญิงที่ฉุโสะพบตอนเขายังเป็นเด็ก ส่วน โอะโกะแอมมีความสัมพันธ์กับฉุโสะจนตั้งครรภ์ แต่ต่อมาฉุโสะก็ได้ทอดทิ้งเธอไป เมื่อมองจากโชคชะตาของ โอะฉุฉุแล้ว เราก็ไม่อาจสรุปได้ว่าตัวละครโอะฉุฉุ แสดงภาพผู้หญิงที่ร้ายกาจยากแก่การเข้าใจได้

นอกจากตัวละครผู้หญิงทั้งสามและมารดาของฉุโสะที่ปรากฏในเรื่องแล้ว พบว่ายังมีตัวละครผู้หญิงปรากฏในส่วนอื่นด้วยเช่น 「二十八になるまでには公然の妻も一度は持ちましたが半年も続かず、女の方から逃げて了りました。」(p.341) (คำแปล : จนกระทั่งผมอายุได้ 28 ปี ผมมีเมียเป็นตัวเป็นคนอยู่ครั้งหนึ่ง แต่ทว่าอยู่กันไม่ถึงครึ่งปีดี ผู้หญิงก็หนีหายไปเสียก่อน) จากข้อความข้างต้น ระยะเวลาที่อยู่กันกับภรรยา และการที่ภรรยาหนีหายไป อาจกล่าวได้ว่า ส่วนนี้เป็นส่วนที่ดะโปะกล่าวถึงโนะบุโกะ แสดงว่า นอกจากความสัมพันธ์กับตัวละครหญิงทั้งสามข้างต้นแล้ว ยังมีตัวละครภรรยาคนหนึ่งของฉุโสะที่หนีหายไปด้วย แต่เหตุใดฉุโสะจึงเลือกเล่ารายละเอียดเฉพาะของโอะซะโยะ (おさよ) โอะโกะ (お幸) และโอะฉุฉุ (お俊) ให้ “ข้าพเจ้า” ฟังเท่านั้น การถูกผู้หญิงทิ้งไปครั้งนี้ก็ไม่ใช่เพียงครั้งเดียว เมื่อได้มาอยู่กับโอะฉุฉุ ฉุโสะ ก็ถูกเธอทอดทิ้งไปอีกในตอนท้าย การที่ฉุโสะเลือกเล่าเฉพาะเรื่องตัวละครผู้หญิงทั้ง 3 คนนี้ เนื่องจากผู้หญิงทั้ง 3 มีบทบาทสำคัญและมีผลกระทบต่อชีวิต

ของเขา และอาจกล่าวได้ว่าผู้เขียนเองก็ต้องการเน้นภาพตัวละครผู้หญิง 3 คนนี้เป็นพิเศษจึงให้ตัวละคร ฉุโสะเลือกเล่าเฉพาะผู้หญิง 3 คนนี้

อีกประเด็นหนึ่งที่ผู้วิจัยคิดว่ามีความสำคัญ คือ คำพูดวิพากษ์วิจารณ์สตรีของมารดาฉุโสะในตอนหนึ่งที่กล่าวว่า 「安珍 清姫 のことまで例えに引きました。外面如菩薩 内心如夜叉 などいふ文句は耳にたこの出来るほど聞かされまして、何でも若い女と見たら鬼か蛇のやうに思ふが可い」(p.329-330) (คำแปล : แม่ยกแม่กระทั่งตัวอย่างเรื่องอันชินกับคิโยะฮิเมะ และผมก็ได้ยินประโยคที่ว่าหน้าฉากก็ดูใจดีราวกับพระโพธิสัตว์ แต่จิตใจข้างในดูร้ายราวกับปีศาจเข้าหูอยู่บ่อยครั้ง โดยเฉพาะพวกสาว ๆ แล้วให้คิดเสียว่าเหมือนมองเห็นยักษ์หรือ) ทั้งตำนาน “安珍 清姫”⁶ และสำนวน “外面如菩薩 内心如夜叉” ล้วนพบบ่อยในงานเขียนสมัยเมจิในการวิพากษ์วิจารณ์สตรี⁷ และเมื่อวิเคราะห์ร่วมกับประเด็นที่ว่า งานเขียนที่ดะโปะได้รับแม่แบบตัวละครผู้หญิงที่ใจร้ายว่ามาจากโนะบุโกะตามที่นะกะจิมะ เรอคิโกะ (2005, p.31) กล่าวไว้ นั้น ไม่ว่าจะเป็นเรื่อง 『おとづ丸』 (1897) เรื่อง 『鎌倉婦人』 (1902) และเรื่อง 『第三者』 (1903) หากดะโปะต้องการจะใช้สองสำนวนข้างต้นในการวิจารณ์ตัวโนะบุโกะแล้ว กลับไม่พบว่ามีการใช้สองสำนวนข้างต้นในผลงานเรื่องอื่น สิ่งนี้ยังยืนยันว่าดะโปะตั้งใจใช้สองสำนวนนี้เป็นพิเศษ เฉพาะเรื่อง “โงะนัน” และอาจอนุมานได้ว่าภาพผู้หญิงในเรื่องนี้น่าจะแตกต่างไปจากภาพผู้หญิงที่ปรากฏในผลงานสามเรื่องข้างต้น

⁶ 安珍 清姫

安珍 清姫 เป็นตำนานของวัดโดโจ (道成寺) เรื่องราวกล่าวถึงคิโยะฮิเมะได้พบรักกับพระหนุ่มรูปงามที่ชื่อว่าอันชิน แต่ต่อมาอันชินหมดรักในตัวของคิโยะฮิเมะ และพยายามหลบหนีจากเธอ พอคิโยะฮิเมะรู้เข้า จึงบันดลโทสะและไล่ติดตามอันชินไปด้วยเพลิงแห่งความโกรธแค้น เธอได้แปลงร่างเป็นปีศาจงูยักษ์ อันชินเห็นดังนั้นจึงเข้าไปหลบในระฆังที่วัดโดโจ พอคิโยะฮิเมะได้กลิ่นของอันชิน ก็รู้ว่าเขาไปหลบซ่อนอยู่ในระฆัง จึงเลื้อยไปรื้อระฆังก่อนจะฟันไฟออกมาเผาผลาญจนสุดท้ายทั้งตัวเองกับอันชินก็เสียชีวิตไปทั้งคู่ มีการใช้ภาพลักษณ์ของคิโยะฮิเมะในการวิจารณ์ภาพหญิงสาวในวรรณกรรม ว่ามักเป็นผู้หญิงที่ซอปล่อลงผู้ชาย

安珍 清姫

⁷ เช่นเรื่อง 『虞美人草』(1907) ของ 夏目漱石 พบว่ามีการใช้เรื่องราวของ 安珍 清姫 ในการวิจารณ์สตรีเช่นกัน

นอกจากนี้หากเราได้ลองอ่านเรื่อง “โอะนัน” แล้ว จะพบว่าเนื้อเรื่องส่วนใหญ่กล่าวถึงความสัมพันธ์ของฉุโตะกับผู้หญิง คำทำนายอนาคตของฉุโตะ ซึ่งดูโดยภาพรวมแล้วจะหนีไม่พ้นเรื่องความสัมพันธ์กับผู้หญิง เหล่านี้จึงเป็นที่มาของการวิจัยภาพหญิงสาวและชายหนุ่มในผลงานเรื่องนี้อีกครั้ง เพื่อค้นหาว่าผู้เขียนต้องการแสดงภาพหญิงสาวและชายหนุ่มที่ออกมาอย่างไร และประเด็นนี้ได้เชื่อมโยงไปสู่การอ่านผลงานเรื่องนี้ได้อย่างไร

อีกหนึ่งระบบถอดอักษรที่ใช้ในงานวิจัยนี้ ใช้ระบบของคณาจารย์คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2. บทวิเคราะห์ผลการวิจัย

2.1.1 ความสัมพันธ์ของฉุโตะกับแม่และการสร้างลักษณะนิสัยของฉุโตะ

ในเรื่อง “โอะนัน” ฉุโตะได้เล่าถึงชีวิตของตนเองที่ต้องพบกับความล้มเหลวมาจากความสัมพันธ์กับผู้หญิง ก่อนที่จะศึกษาภาพผู้หญิงในผลงานเรื่องนี้ ผู้วิจัยขอหยิบยกวัยเด็กของฉุโตะและความสัมพันธ์ของเขากับมารดามาวิเคราะห์ก่อน เพราะความสัมพันธ์กับมารดาได้หล่อหลอมและสร้างลักษณะนิสัย บุคลิกภาพให้กับเขา ซึ่งสิ่งนี้มีผลกระทบเมื่อเขาได้ไปมีความสัมพันธ์กับผู้หญิงในภายหลัง

ฉุโตะเล่าเรื่องให้ “ข้าพเจ้า” ฟังโดยเริ่มเรื่องราวเมื่อครั้งตนเองมีอายุได้ 9 ขวบ บิดาของเขาเสียชีวิตไปก่อนหน้านั้นแล้ว ทำให้ผู้ที่เลี้ยงดูเขาก็คือมารดาและยาย ตัวฉุโตะเองก็ไม่มีพี่น้อง จากส่วนนี้ทำให้ทราบว่าฉุโตะถูกเลี้ยงดูมาท่ามกลางครอบครัวที่มีแต่ผู้หญิง เมื่อขาดพ่อซึ่งเป็นต้นแบบของผู้ชายแล้ว อาจกล่าวได้ว่าลักษณะนิสัยและพฤติกรรมของ

ฉุโตะถูกกำหนดขึ้นจากบุคคลที่ใกล้ชิดตัวและสนิทชิดเชื้อกับเขามากที่สุดก็คือแม่ของเขานั่นเอง ชุสุกิ ยูกิโนะ (2011, p. 61) ได้ศึกษาบทบาทของแม่ในสมัยเมจิที่ครอบครัวขาดพ่อ โดยดูจากผลงานเรื่อง 『浮雲』⁸ (1887-1889) และเรื่อง 『舞姫』⁹ (1890) โดยกล่าวไว้ว่า ในครอบครัวที่ไม่มีพ่อ (เรียกว่าเป็นครอบครัวที่ขาดผู้ปกครอง) สังคมในสมัยเมจิจึงคาดหวังกับภาพอุดมคติของผู้หญิงที่เป็นแม่ว่าจะต้องเป็นผู้เสียสละ อุทิศตน และอดทน ในสมัยนี้ยังคงให้ความสำคัญกับแนวคิดขงจื้อ โดยเฉพาะในเรื่องความกตัญญู ซึ่งหมายความว่าความกตัญญูต่อบิดามารดา รวมถึงสามีของตนเองด้วย ในงานเขียนของสมัยเมจิเองก็มักบรรยายภาพอุดมคติของแม่ดังกล่าว และในส่วนที่กล่าวถึงว่าเป็นผู้เสียสละ อุทิศตนและอดทนนั้น หมายถึงแม่จะต้องอุทิศและเสียสละตัวเองเพื่อให้ลูกประสบความสำเร็จในชีวิต หากพิจารณาจากบทบาทของแม่ ซึ่งเป็นที่คาดหวังของสังคมในสมัยเมจิแล้วนั้น มารดาของฉุโตะก็ได้ประพฤติตนตามแบบแม่ที่ดี เช่น 「家と屋敷ばかり広うても貧乏土族で実は喰うにも困る中を母が手内職で、子供心には何の苦勞もなく日を送つて居たのでムいます。」¹⁰ (p.324) (คำแปล : แม้ว่ารอบเรือนคฤหาสน์จะกว้างใหญ่เพียงใด แต่เราไม่ได้เป็นตระกูลชาмуไรผู้มั่งคั่ง จึงใช้ชีวิตค่อนข้างลำบาก แต่กระนั้นแม่ก็ทำงานเย็บปักถักร้อยเล็กๆ น้อยๆ เราจึงใช้ชีวิตพอประทังกันไปได้โดยไม่รู้สึกเดือดร้อนแต่อย่างใด) จากที่กล่าวมาแสดงให้เห็นถึงภาพของแม่ที่ทำงานเพื่อหาเงินมาจุนเจือและเลี้ยงดูบุตร หรือภาพของแม่ที่เป็นห่วง อนาคตของลูก ก็พบได้จากตอนที่กล่าวไว้ว่า「或時、母は私の行末を心配する余りに、善教寺といふ寺の傍に店を出して居た怪しい売卜者の所へ私を連れて参りました。」(p.327) (คำแปล

⁸ นิยายเรื่องยาว เป็นผลงานของ ฟุตะบะเตะอิ มิเมะอิ (二葉亭四迷)

⁹ นิยายเรื่องสั้น เป็นผลงานของ โมะริ โองะอิ (森鴎外)

¹⁰ ตัวบทนิยายเรื่อง โอะนัน ทั้งหมดอ้างอิงจาก (国木田, 1969)

: มีอยู่ครั้งหนึ่ง แม้รู้สึกเป็นห่วงอนาคตของผมมาก จึงพาผมไปหาหมอดูทางประหลาดคนหนึ่งที่ออกร้านอยู่ข้างวัดชื่อเส็นเกียว) แม้จะเห็นการบรรยายภาพแม่ตามแนวคิดอุดมคติในสมัยเมจิจากแม่ของ ญูโสก็ตาม แต่จะสังเกตได้ว่าบทบรรยายส่วนใหญ่ที่พูดถึงแม่ของญูโส นั้น จะย้ำเน้นในส่วนลักษณะนิสัยที่อ่อนแอของเธอ ซึ่งอาจจะเป็นเพราะสามีเสียชีวิตไป ทำให้แม่ของญูโสแลดูอยู่ในความเศร้าตลอดเวลา สิ่งนี้เป็นภาพที่ตรงจริงในความคิดของญูโส ดังตอนที่กล่าว ว่า 「又母と一しよに帰る時など、二人とも出かける時ほどの元気はありませんで、峠を越す時、母は幾度となく休みます。思ひ出しますのは其時の母の顔で御座います。石に腰を卸してほつと呼吸を吐いて言ふに言はれん悲しげな顔つきを仕ます、其顔容を見ますと私までが子供心にも悲しいやうな気がしまして黙つてつくねんと母の傍に腰をかけて居るのでムいます。」(p. 326-327) (คำแปล : ตอนที่ต้องกลับพร้อมแม่ เราทั้งคู่ไม่รู้รู้สึกสดชื่นเท่าตอนที่ออกมา ยิ่งพอข้ามสันเขาไปแล้ว แม่จะหยุดพักอยู่บ่อยครั้ง สิ่งที่ผมจำได้ก็คือใบหน้าของแม่ในตอนนั้น แม่จะนั่งพักบนก้อนหินและจะทำหน้าเศร้าสร้อยอย่างบอกไม่ถูก พอเห็นใบหน้าแม่เช่นนั้นแม่แต่ผมที่เป็นเด็กยังสัมผัสได้ถึงความรู้สึกเศร้าสร้อย ผมทำได้แต่เพียงนั่งลงเงียบๆ อยู่ข้างแม่เท่านั้น”

แม่ของญูโสดูอมทุกข์และอ่อนแอ สิ่งปลอบประโลมใจแม่ของเขาคือ การไปเยี่ยมและค้างที่บ้านพี่สาวหรือป้าของญูโสที่อยู่ห่างออกไป 3 ลี้ในหุบเขาไกลจากข้างต้นสรุปได้ว่าการอยู่ในบ้านที่ปราศจากสามีที่เป็นผู้นำ และการที่ผู้หญิงอ่อนแออย่างแม่ของญูโสก้าวขึ้นมาเป็นผู้นำของครอบครัวนั้น คงทำให้แม่ของญูโส

เกิดความทุกข์ กังวลว่าจะสามารถรักษาครอบครัวของตนไปได้เพียงไร การไปบ้านพี่สาวก็เปรียบเสมือนการได้ที่พึ่งทางจิตใจ ทำให้ลืมนบทบาทความเป็นผู้นำของครอบครัวไปได้ชั่วคราว

นอกจากแม่ที่รู้สึกสบายใจเวลาได้ไปที่บ้านป้าแล้ว ตัวญูโสเองก็รู้สึกสนุกสนานยามเมื่อได้ไปบ้านป้าเช่นกัน เพราะได้เล่นกับลูกพี่ลูกน้อง และได้อ่านหนังสือต่างๆ 「衣服を着更え直ぐ物置のやうな二階の一室に入り小さくなつて、源平盛衰記の古本を出して画を見たものです。」(p. 326) (คำแปล : พอเปลี่ยนเสื้อผ้าแล้ว ผมจะรีบพลุนเข้าไปในห้องเล็ก ๆ ห้องหนึ่งคล้ายห้องเก็บของ คู่ตัวลงและหยิบเอาหนังสือ “เกมปะเอะอิซุอิชิ”¹¹ เล่มเก่าออกมาดูภาพ) เกี่ยวกับการบรรยายหนังสือในบ้านป้าของญูโส นั้น เราจะพบอีกแห่งในตอนที่กำลังว่า 「其の他は叔母の家に昔から在つた源平盛衰記、太平記、漢楚軍談、忠義水滸伝のやうなものばかり読んだのでムいます。」(p. 331) (คำแปล : นอกนั้นผมก็จะอ่านแต่พวกหนังสือที่มีอยู่ที่บ้านป้ามาตั้งนานแล้ว เช่น เกมปะเอะอิซุอิชิ ทะเอะอิชิ คันโซะงุนดัน ชูจิซุอิโกะเด็น¹²) จะเห็นได้ว่าหนังสือที่ญูโสกล่าวถึงนั้นเป็นหนังสือที่พูดถึงเรื่องสงคราม การสู้รบซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นหนังสือที่บรรยายเรื่องของผู้ชายและเป็นหนังสือสำหรับผู้ชายอ่าน ดังนั้นจึงอาจสรุปได้ว่าการที่ได้มาที่บ้านป้า นั้น ถือว่าญูโสได้สัมผัสสิ่งต่างๆ ที่เกี่ยวกับเรื่องของผู้ชายด้วย

อย่างไรก็ดีญูโสไม่ได้พักอาศัยอยู่ที่นั่นตลอดสุดท้ายเขาก็จะกลับไปอยู่กับแม่ สิ่งนี้แสดงให้เห็นว่าเขามีความสัมพันธ์อันแนบแน่นกับแม่¹³ แต่มีจุดหนึ่ง

¹¹ เป็นนิยายสงคราม ได้อิทธิพลจากเรื่อง 『平家物語』 กล่าวถึงการต่อสู้ระหว่างตระกูลทระอิระกับตระกูลมินะโมะโตะ

¹² ทะเอะอิชิ (太平記) นิยายสงครามของญี่ปุ่น มีฉากในสมัยราชวงศ์ถังมโตะกุ คันโซะงุนดัน (漢楚軍談) หมายถึงสงคราม ฉู่-ฮั่น ในจีน เกิดขึ้นราว 206-202 ปีก่อนคริสตกาล ส่วนชูจิซุอิโกะเด็น (忠義水滸伝) หมายถึงนิยายจีนเรื่อง “ซ้องกั๋ง” พูดถึงเรื่องราวกลุ่มคน 108 คนที่รวมตัวกันต่อสู้กับชนชาติที่รุกรานจีน

¹³ โอะโนะ มะซุโอะ (1987, p. 9) ได้กล่าวถึงส่วนที่แสดงความรู้สึกผูกพันระหว่างญูโสกับแม่ในบทที่ 3 ว่าเป็นการสะท้อนความรู้สึกผูกพันกับแม่ของตัวดะโปะเอง (小野末夫 (1987)「国木田独歩の『女性禽獸論』—母親の投影をめぐる—」『解釈』188 : 7-13)

ที่น่าสนใจเกี่ยวกับการกำหนดบทบาททางเพศและลักษณะของฉุโง นั่นก็คือรูปแบบการเลี้ยงดูฉุโง

「けれどもこれは当然で、母は全然私のために生きて居ましたので、一人の私をたゞ無暗と可愛がりました。めったに叱つたこともありません、たまさか叱りましても直ぐに母の方からまるやうに私の気嫌を取りました。それで私は我儘な剛情者に育ちましたかと言ふにさうではないので、腕白者のすることだけは一通りやりながら気が弱くて女のやうなところがあつたので、母は。」(p. 327) (คำแปล: แต่ทว่าก็เป็นเรื่องปกติ แม่มีชีวิตอยู่ทั้งหมดเพื่อผมรักและเอ็นดูเพียงผมอย่างหลับหูหลับตา แม่แทบไม่เคยดุคำผม หรือถึงจะมีบ้างแม่ก็จะปฝ่ายมาขอโทษ ทำให้ผมอารมณ์ดีขึ้น ด้วยเหตุนี้ก็ได้หมายความว่าผมถูกเลี้ยงดูมาเป็นเด็กหัวรั้นเอาแต่ใจตัวเอง มีชุกชนตามประสาเด็กทั่วๆ ไป จะมีบ้างเพียงแค่ว่าใจอ่อนและมีบางอย่างเหมือนกับผู้หญิง)

จากตัวอย่างข้างต้นเห็นได้ว่า แม่เลี้ยงดูฉุโงอย่างทะนุถนอม และนิสัยความอ่อนแอของแม่ได้กำหนดนิสัยของเขาให้มีลักษณะเหมือนผู้หญิง ชายที่เห็นการเลี้ยงดูลูกเช่นนี้ได้เปรียบว่า

「これが昔気質の祖母の気に入りません、やゝともすると母に向ひまして、『お前が余り優しくするから修蔵までが気の弱い児になつて了う。お前からして今少し毅然して男は男らしく育てんと不可ませんぞ』とかく言つたものです。けれども母の性質として如何しても男は男らしくといふやうな烈しい育て方は出来ないのです。」(p.327) (คำแปล : สิ่งนี้สร้างความไม่พอใจให้กับชายผู้ซึ่งเป็นคนหัวโบราณ บางครั้งอาจจะคุยกับแม่ว่า “แกใจดีกับลูกเกินไปจนฉุโงมันกลายเป็นเด็กใจเสาะไปเสียแล้ว แกต้องเข้มงวดให้มากกว่านี้อีกนิด เลี้ยงฉุโงให้สมกับเป็นเด็กผู้ชาย” อย่างไรก็ตามก็ดีด้วยพื้นเพนิสัยของแม่

แล้ว การจะเลี้ยงลูกแบบเข้มงวดกดดันให้ลูกโตมาสมกับเป็นเด็กผู้ชายคงจะเป็นไปไม่ได้)

จากที่ได้กล่าวมาข้างต้นอาจกล่าวได้ว่า ความสัมพันธ์อันสนิทชิดเชื้อระหว่างฉุโงกับแม่ได้หล่อหลอมลักษณะนิสัยของเขา ฉุโงเกิดมาในครอบครัวที่ขาดบิดาและมีเพียงแต่มารดาที่อ่อนแอและตามใจลูก ทำให้เขา กลายเป็นคนอ่อนแอ เป็นผู้ชายที่มีลักษณะนิสัยเหมือนผู้หญิง เวลาที่อยู่กับมารดาก็หมายถึงการดอกลีบบทบาทที่อ่อนแอของเขาที่ไม่สมกับการเป็นผู้ชาย ยิ่งไปกว่านั้นการที่มารดาของเขาพร่ำบอกว่า

「何んでも若い女と見たら鬼か蛇のやうに思ふが可い、親切らしいことを女が言ふのは皆な欺ますので、うかと其口に乗らうものなら直ぐ大難に罹りますぞよ」(p.330) (คำแปล : โดยเฉพาะพวกสาว ๆ แล้ว ให้คิดเสียว่าเหมือนมองเห็นยักษ์หรืองูไอ้พวกคำพูดหวาน ๆ ให้คิดซะเลยว่าเป็นคำพูดหลอกลวงทั้งเพ เกิดผลอะไรไปเชื่อคำพูดพวกนั้น ลูกจะต้องพบเจอความโชคร้ายอย่างใหญ่หลวงเป็นแน่) เป็นการกล่าวตักเตือนให้ฉุโงระวังผู้หญิง ซึ่งเมื่อพิจารณากับที่ซุซูกิ ยุกิโนะ (2011, p. 61) กล่าวว่า ในสมัยเมจิเป็นสมัยที่ไม่ให้ความสำคัญกับตัวตนของผู้หญิง การดำเนินชีวิตของผู้หญิงจะถูกจำกัดในทุกวิถีทางแล้วนั้น คำพูดของมารดาฉุโงถือว่าเป็นคำพูดที่สวนทางกับแนวความคิดเกี่ยวกับผู้หญิงในสมัยนั้น เพราะการที่ย้ำเน้นความน่ากลัวของผู้หญิงมากเท่าไร ก็นับเป็นการย้ำเน้นบทบาทของผู้หญิงให้เพิ่มมากขึ้น และในเวลาเดียวกันก็ทำให้ผู้หญิงดูมีบทบาทเหนือผู้ชายซึ่งเท่ากับว่าเป็นการสลับบทบาทความสำคัญระหว่างเพศหญิงกับเพศชาย สวนกระแสในสมัยเมจิที่แนวความคิด 家父長制 (บิดารูปไทย) มีความสำคัญมากอีกด้วย การที่ฉุโงถูกสร้างให้มีลักษณะนิสัยเช่นนี้ส่งผลต่อมาในเรื่องความสัมพันธ์กับผู้หญิงของเขา

2.1.2 ภาพผู้หญิงที่ทำตามอำเภอใจของตนเอง

ดั่งที่ได้กล่าวไปแล้วในตอนต้นว่า ในชีวิต ฌุโสนั้นไม่ได้มีความสัมพันธ์กับผู้หญิงเพียงแค่ 3 คนเท่านั้น แต่เขาเลือกที่จะหยิบยกเฉพาะเรื่องของ โอะชะโยะ (おさよ) โอะโก (お幸) และโอะฉุน (お俊) มาเล่า จากส่วนนี้อาจกล่าวได้ว่า ฌุโสมองว่าความสัมพันธ์กับผู้หญิง 3 คนนี้นำมาซึ่งหายนะให้กับชีวิตเขา ผู้วิจัยจะขอศึกษาภาพความเหมือนกันของผู้หญิง 3 คนนี้ก่อน และจะพิจารณาว่าผู้หญิง 3 คนนี้เป็นเหตุทำให้ชีวิต ฌุโสล้มเหลวจริงหรือไม่

เมื่อดูการบรรยายภาพของผู้หญิง 3 คนในผลงานเรื่องนี้ จะพบว่าจะไม่มียุทธบรรยายเกี่ยวกับรูปพรรณสัณฐานมากนัก มีเพียงแต่บอกว่าโอะชะโยะและโอะโกมีรูปร่างเพริ้วบางและหน้าตาน่ารัก ในด้านสถานภาพ โอะชะโยะเป็นเพื่อนบ้าน ฌุโสและมีอายุมากกว่าเขา ส่วนโอะโกเป็นน้องสาวของเพื่อน ฌุโส ซึ่งถูกเขาทอดทิ้งไปภายหลังที่ตั้งครรภ์ ส่วนโอะฉุนจะแตกต่างจากผู้หญิงสองคนแรกเพราะเป็นผู้หญิงที่มีสามีแล้ว แต่สิ่งที่เป็นจุดร่วมกันของผู้หญิง 3 คนนี้ก็ คือ เป็นผู้หญิงที่ตัดสินใจทำตามอำเภอใจของตนเอง ฌุโสพบโอะชะโยะ ในขณะที่เขามีอายุได้ 12 ปี ส่วนเธอมีอายุ 15 ปี เมื่อโอะชะโยะพบ ฌุโส เธอเป็นฝ่ายชักชวนให้เขาไปเที่ยวที่บ้านเธอก่อน ตอนแรก ฌุโสปฏิเสธ แต่เมื่อทนการรบเร้าไม่ไหวเขาจึงไปเที่ยวเล่นที่บ้านเธอ โอะชะโยะมักจะกอดและเล่นกับเขาเหมือนกับว่าเขาเป็นเด็กเล็กๆ ดั่งที่กล่าวว่า

「今から思ひますと、矢張りそのころ私はおさよを慕うて居たに違ひないのです、おさよが私を抱いて赤児扱いにするのを私は表面で嫌がりながら内々はうれしく思ひ」(p. 329) (คำแปล :

พอนึกย้อนไปแล้ว ในตอนนั้นผมคงจะโหยหาโอะชะโยะเป็นแน่แท้ การที่เรอกอดผม ปฏิบัติราวกับว่าผมเป็นเด็กทารกนั้น ต่อหน้าผมก็แสดงไป

ว่าไม่ค่อยชอบใจนักแต่ในใจลึกๆ ผมกลับแอบปลื้มปีติอยู่)

นอกจากเรื่องของอายุแล้ว เมื่อดูจากพฤติกรรมที่โอะชะโยะปฏิบัติต่อ ฌุโส กล่าวได้ว่าโอะชะโยะซึ่งเป็นผู้หญิง แต่กลับดูมีอำนาจเหนือกว่า ฌุโสที่เป็นผู้ชาย ภาพที่ ฌุโสอยู่ภายใต้โอะชะโยะและความรู้สึกที่เขาหวาดกลัวเธอนั้นถูกย้ำให้เด่นชัดขึ้น ในตอนที่เขาได้หลุดปากว่า การมาเที่ยวเล่นที่บ้านเธอนั้นเป็นความลับ โอะชะโยะเมื่อรู้ดังนั้น จึงได้กล่าวว่า 「何故内証で来るの、修さんと私と遊んぢやア悪いの、悪いのなら最早来なくつても可う御坐んよと、可恐顔をして私を睨みつけたのでムいます。私は慄るい上つて縁側から飛び下り、一目散に飯塚の家から駈け出しました。」(p. 330-331) (คำแปล : ทำไมต้องแอบมาด้วยล่ะ ฌุซังมาเล่นกับฉันมันผิดตรงไหน ถ้าไม่ดีแต่แรกก็อย่ามาสิ เธอทำหน้าตาโกรธขึงขังและจ้องเขม็งมาที่ฉัน ผมกลัวจนตัวสั่นเทาจึงรีบกระโดดลงจากเฉลียง และวิ่งหน้าตั้งออกจากบ้านอิสุกะแทบจะในทันที)

จากข้างต้นสรุปได้ว่าโอะชะโยะเป็นผู้หญิงที่ทำตามสิ่งที่ตนเองคิด มีความเข้มแข็งและความกล้าในการที่จะชักใช้เมื่อ ฌุโสผล่อเล่าเรื่องที่เขากปิดแม้ว่ามาเที่ยวเล่นที่บ้านเธอ ภาพผู้หญิงที่เลือกทำตามอำเภอใจของตนนั้น ยังพบได้ในตัวโอะโก ฌุโสพบโอะโก ขณะที่เขาอายุ 19 ปี ส่วน โอะโกมีอายุ 17 ปี ในเรื่องนี้แม้จะไม่มียุทธของโอะโกปรากฏให้เห็น แต่มีบทบรรยายส่วนหนึ่งที่ผู้ชายของโอะโกคือ ทะกะเงะโนะโจ (武之允) กล่าวว่า 「妹が是非貴様に遇はしてくれと言つて聞かない、色々言ひ聞かしたが如何しても承知しない、それだから貴様を欺して連れて来たのだ、何卒不憚な女だと思つて可愛がつてやつて呉れ、私から手を突いて頼むから、と先づかういふ次第なのです。」(p. 336) (คำแปล : น้องสาวพูดพร่ำแต่ว่าพานายมาเจอเธอให้ได้นะ ไม่ว่าจะอธิบายยังไงเธอก็ไม่ยอมฟัง ฉันเลยต้องหลอกพา

นายมาที่นี้ ยังไงซะก็นึกเสียว่าเป็นผู้หญิงที่น่าเวทนา เอ็นดูมันเสียหน่อย ฉันทยกมือไหว้ละ เรื่องมันก็เป็นมาอย่างนี้) จากบทบรรยายข้างต้นอาจกล่าวได้ว่า โอะโกก็เป็นผู้หญิงที่เด็ดเดี่ยว ถ้าตัดสินใจจะทำอะไรแล้ว ก็ต้องทำให้ได้ สิ่งที่น่าสังเกตคือฉากเช่นเดียวกับ โอะซะโยะ โอะโกเองก็เป็นคนเริ่มความสัมพันธ์กับฉุโสะก่อนเช่นกัน

ส่วนโอะฉุฉุนั้นแตกต่างกับผู้หญิงสองคนแรก ตรงที่ว่าเธอมีสามีอยู่ก่อนแล้ว ก่อนที่จะมาพบกับฉุโสะ โอะฉุฉุเป็นภรรยาของช่างไม้ที่ชื่อว่า โทกิชิ (藤吉) โทกิชิกับภรรยาหมักมาเที่ยวเล่นที่ห้องของฉุโสะ อยู่บ่อยครั้ง เหตุหนึ่งก็เพื่อมาเรียนการเป่าลู่ขลุ่ยระนาดซะชิจากฉุโสะ จากนั้นไม่นานโอะฉุฉุก็มาคนเดียวบ้าง โอะฉุฉุดูแลฉุโสะประหนึ่งเขาเป็นสามีของเธอ ดังตอนที่บรรยายว่า 「お俊は頻りに私の世話を焼いて、飯まで炊て呉れることもあり、菜が出来ると持つて来て呉れる、私の役所から帰らぬうちにちゃんと晩の仕度をして呉れることもあり、それですから藤吉が或時冷かしまして、『お前は此頃亭主が二人出来たから忙がしいなア』と言ったことがあります。」(p. 343-344) (คำแปล : โอะฉุฉุปรนนิบัติพิศวีผมอยู่บ่อยครั้ง หุงหาข้าวปลาให้ หรือพอทำกับข้าวเสร็จก็จะยกมาให้ บางครั้งขณะที่ผมยังไม่กลับจากที่ทำงาน เธอก็เตรียมอาหารเย็นไว้เรียบร้อยแล้ว ครั้งหนึ่งโทกิชิเคยพูดเหน็บแนมว่า “ช่วงนี้มีสามี 2 คนเลยอยู่น่าดูนะ”) ความประพฤติของเธอเยี่ยงนี้ ทำให้บรรดาภรรยาบ้านใกล้เคียงไม่ค่อยพอใจ จากการกระทำและสายตาวีพากษ์วิจารณ์ของผู้หญิงคนอื่นๆ ในตอนนี้ อาจสรุปได้ว่าในสมัยเมจิที่แนวความคิด “良妻賢母” (การเป็นภรรยาที่ดีต่อสามี และมารดาที่เฉลียวฉลาดของบุตร) ยังคงความสำคัญอยู่มากนั้น ความประพฤติของโอะฉุฉุอาจจะไม่เหมาะสมสำหรับหญิงที่มีสามีแล้ว และกล่าวได้ว่าโอะฉุฉุมีความประพฤติที่แตกต่างไปจากผู้หญิงคนอื่นๆ ในละแวกนั้น รวมถึงผู้หญิงส่วนใหญ่ในสมัยเมจิด้วย

คืนหนึ่งโทกิชิมีปากเสียงกับโอะฉุฉุ เพราะสงสัยว่าเธอจะแอบไปมีสัมพันธ์ลับๆ กับหัวหน้าของตน โอะฉุฉุที่ทะเลาะกับสามี ได้ผลุนผลันเข้ามาในห้องของฉุโสะ และได้แสดงที่ท่าดังต่อไปนี้

・「『誰が下らないことを焼付けたのだからねえ、本当に仕様ががないねえ』とお俊はかう言つて、長火鉢の横に坐つて、其所に置いてあつた煙草を吸て居るので。」(p. 347) (คำแปล : “ไม่รู้ว่าจะใครหน้าไหนไปใส่ไฟเรื่องไร้สาระ ช่วยไม่ได้จริงๆ” โอะฉุฉุกล่าวดังนี้ แล้วนั่งลงข้างๆ เตาสำหรับต้มน้ำและสูบบุหรี่ที่วางอยู่ตรงนั้น)

・「『一寸入らして頂戴な、蚊で堪らないから』と言さま、やつと一人寝の蚊帳の中に入れて来たのでみます。」(p. 348) (คำแปล : “ขอฉันเข้าไปด้วยสิ ยุงชุมเหลือเกิน” โอะฉุฉุพูดแล้วมุดเข้ามาในมุ้งที่ฉุฉุนอนอยู่)

การสูบบุหรี่ของโอะฉุฉุในฉากนี้ทำให้เธอดูไม่สมเป็นกุลสตรี การเข้าไปนอนในมุ้งเดียวกับชายอื่นที่ไม่ใช่สามีตนเองรวมถึงบทบรรยายในฉากต่อจากนี้ที่ว่า 「それからといふものは、お俊の亭主は真実に二人になつたのでみます。」(p. 349) (คำแปล : หลังจากนั้น ในความเป็นจริงโอะฉุฉุจึงมีสามีสองคน) ล้วนย้ำให้เห็นว่าโอะฉุฉุไม่แยแสว่าตนยังเป็นภรรยาของโทกิชิอยู่ ไม่ใส่ใจว่าสามีจะคิดอย่างไรแต่กลับเลือกทำตามอำเภอใจของตนเอง

ต่อมาโอะฉุฉุได้อยู่กินฉุโสะมีภรรยาด้วยกัน โดยโทกิชิได้เดินทางไปทำงานที่เมืองโยโกฮาม่า แต่ภายหลังฉุโสะได้ป่วยเป็นโรคทางตา กระทั่งอาการป่วยรุนแรงขึ้นจนเขาต้องหยุดทำงานเป็นระยะเวลา ในช่วงนี้เองที่พฤติกรรมของโอะฉุฉุได้เปลี่ยนแปลงไป โอะฉุฉุมักหัวเสียวกับฉุโสะบ่อยครั้ง และหายออกไปจากบ้านอยู่บ่อยๆ ท้ายสุดโอะฉุฉุได้ทอดทิ้งฉุโสะไปอยู่กับหัวหน้าของโทกิชิ อาจสรุปได้ว่าโอะฉุฉุเห็นว่าการมีชีวิตอยู่ต่อไปกับฉุโสะซึ่งดวงตา

ใกล้บอดสนิทนั้น อาจนำพามาซึ่งปัญหาเรื่องเงินทองในอนาคตได้ จึงเลือกที่จะทอดทิ้งเขาไปเพื่อให้ตนเองมีชีวิตอยู่รอด

จากภาพผู้หญิงทั้งสามคนที่ได้วิเคราะห์มา ทุกคนล้วนเลือกทำตามอำเภอใจของตน แม้ว่าในบางครั้งอาจขัดต่อหลักศีลธรรมหรือขัดต่อแนวคิดที่ถูกให้ความสำคัญในสมัยนั้น กล่าวกันว่าดาโตะพยายามเสนอภาพผู้หญิงที่ทอดทิ้งสามีของตนเองไป แต่จะเห็นได้ว่าในเรื่องนี้คนที่ทอดทิ้งภูโสะไปมีเพียงแค่ โอะฉุนคนเดียว ดังนั้นเราจึงอาจกล่าวได้ว่าภาพผู้หญิงที่สะท้อนผ่านเรื่อง “โงะนัน” นั้น ไม่ใช่เป็นการวิพากษ์วิจารณ์ผู้หญิงแต่เพียงอย่างเดียว หรือทำให้เห็นว่าผู้หญิงนำหายนะมาสู่ชีวิตของภูโสะแต่อย่างใด แต่ในอีกมุมหนึ่งกลับเป็นการนำเสนอภาพผู้หญิงที่กล้าเลือกทำในสิ่งที่ตนเองต้องการ และไม่ยอมให้ผู้ชายมา มีอำนาจเหนือตนเอง อีกทั้งยังเป็นผู้เริ่มความสัมพันธ์กับผู้ชายก่อน ฝ่ายชายเสียอีกที่เป็นฝ่ายตั้งรับการกระทำของเธอเหล่านี้ อาจกล่าวได้ว่าจากผลงานที่ดูเหมือนจะวิพากษ์วิจารณ์ผู้หญิงนั้น ในขณะเดียวกันเราก็เห็นภาพผู้หญิงแบบใหม่ที่แตกต่างไปจากผู้หญิงในอุดมคติของสมัยเมจิด้วย

2.1.3 สาเหตุที่ทำให้ภูโสะล้มเหลวในชีวิต

ก่อนจะศึกษาถึงสาเหตุที่แท้จริงที่ทำให้ชีวิตของภูโสะล้มเหลวนั้น ผู้วิจัยจะขอยกเอาการบรรยายนิสัยของภูโสะเปรียบเทียบกับตัวละครชายคนอื่นในเรื่องมาศึกษาเป็นอันดับแรกก่อน การที่ภูโสะมีนิสัยอ่อนแอราวกับผู้หญิงนั้นมาจากความใกล้ชิดและการเลี้ยงดูของมารดา ภูโสะได้บอกเล่าเกี่ยวกับนิสัยของตนเองโดยใช้คำต่อไปนี้บ่อยครั้ง 「性質意気地が無いのかして」(คำแปล : ขี้ขาดมาแต่เกิด)、「気が弱らういます」(คำแปล : อ่อนแอใจเสาะ) ซึ่งภาพของภูโสะจะแตกต่างกับทะเลาะโงะโจ พี่ชายโงะโก และโทกิชิ สามีของโอะฉุน ทั้งที่ชายหนุ่มทั้ง 3 มีอายุที่ไล่เลี่ยกัน แต่จะเห็นได้ว่าในบทบรรยายของทะเลาะโงะ

โจกับโทกิชิ นั้น จะสะท้อนให้เห็นภาพผู้ชายที่แข็งแกร่ง มีนิสัยคู่กันสมกับเป็นผู้ชายมากกว่าภูโสะ ตัวอย่างเช่น ตอนที่ทะเลาะโงะโจชวนภูโสะมาที่บ้านเพื่อให้เจอน้องสาวตัวเองนั้น เมื่อเข้าไปในห้องภูโสะโดดออกทีจะนั่งรอ ทะเลาะโงะโจจึงพูดว่า 「『それでは坐つて下さんのか』と言つて可^レ恐^レい顔をして私を睨^レみました。私が帰るといへば直ぐにでも蹶^レ飛ばし^レさうな劍幕ですから私も仕方なしに其所に坐つて黙^レつて居ますと、」(p. 336) (คำแปล : “นั่งนั่งลงได้ละ” เขากล่าวพร้อมจ้องมองด้วยใบหน้ามึนงง หากผมพูดไปว่าจะกลับเดี๋ยวนี้แล้ว ทำทางคงจะโดนเตะกระเด็นแน่ๆ เลยต้องจำยอมนั่งลงเงียบๆ อยู่ตรงนั้น) หรือในตอนที่โอะโกตั้งครก แล้วทะเลาะโงะโจเหนียวรังภูโสะไม่ให้กลับเพราะต้องการจะสะสางเรื่องราวของน้องสาวให้เรียบร้อยนั้น ฉากนี้บรรยายน้ำเสียงของทะเลาะโงะโจว่าไว้ว่า 「語気がやゝ暴^レらうなつて参りました。」(p. 338) (คำแปล : น้ำเสียงของเขาฟังดูดุดัน)

ส่วนบทบรรยายที่แสดงความเป็นผู้ชายของโทกิชิ นั้น พบได้ในฉากตอนที่เขาทะเลาะกับเพื่อน เพราะเพื่อนพูดทำนองว่า ภรรยาของเขาแอบไปมีความสัมพันธ์กับหัวหน้าเขา โทกิชิที่มีเมมาและคุณเฉียวจึงกลับบ้านตั้งใจจะมาเค้นเอาความจริงกับภรรยา ระหว่างทางเขาได้พบภูโสะ โทกิชิได้พูดว่า 「『今でも怪しいなら打殺してやるのだ、以前の關係が有ると聞いたゞけで私は承知が出来ねえのだ、お俊を追出して親方の横面を張擲つて呉れるのだ、』」(p.347) (คำแปล : “ตอนนี้ถ้ายังน่าสงสัยแล้วละก็ฉันจะจับมาทิ้งซะเลย เมื่อก่อนแค่ได้ยินว่าเคยมีอะไรมาก่อน ฉันยังรับไม่ได้ จะเฉดหัวโอะฉุนออกไปเลยแล้วจะไปชนหน้าหัวหน้าซะที”) ซึ่งเมื่อเทียบกับบทบรรยายของภูโสะตรงที่กล่าวว่า 「それに気の弱い私ですから、よしんば危いことと気がつきましたところで、とても彼の場合、武とお幸を振り切つて逃げて帰るといふやうな思切つた所作は私には出来ないの^レでムい^レました。」(p. 337) (คำแปล : ผมซึ่ง

เป็นคนขี้ลาดอยู่แล้ว แม้จะรู้ว่าเป็นเรื่องล่อแหลม แต่ในกรณีเรื่องนี้ ผมก็ไม่อาจตัดสินใจเด็ดขาดตัดสัมพันธ์ทะเลาะกับโอะโกแล้วหนีกลับบ้านไปได้) จะเห็นได้ว่าภาพผู้ชายในเรื่องนี้ถูกสร้างให้แตกต่างอย่างชัดเจน กลุ่มแรกคือผู้ชายที่สมกับเป็นผู้ชาย ที่มีท่าทางการพูดจาจุดัน กับผู้ชายที่ดูอ่อนแอ ลังเล ดูไม่สมกับเป็นชาย อาจกล่าวได้ว่าภาพโอะโกถูกสร้างให้ต่างจากชายหนุ่มอีก 2 คนอย่างชัดเจน กล่าวอีกนัยหนึ่งคือยังสร้างภาพผู้ชายคนอื่นที่ล้อมรอบตัวโอะโกให้ดูจุดันสมกับเป็นชายมากเท่าไร ภาพโอะโกที่ดูอ่อนแอก็จะยิ่งถูกย้ำเน้นมากขึ้น

โองุมิ ซะชิโกะ (1974, p.26) ได้กล่าวไว้ตอนหนึ่งเกี่ยวกับเรื่อง “โอะนัน” เอาไว้ว่า ในเรื่อง “โอะนัน” นี้ ได้บรรยายภาพตัวละครที่มีความสัมพันธ์อันลึกลับเหลวกับผู้หญิงอยู่หลายครั้ง และต้องจมปลักอยู่ในความทุกข์ตลอดชีวิต ในกรณีของตัวละครชายนี้เช่นกัน ได้บรรยายว่าความสัมพันธ์กับผู้หญิงซึ่งนำมาแต่ความทุกข์ตรมนั้น มีสาเหตุมาจากนิสัยอันอ่อนแอของตัวเอง และความทุกข์ของเขานั้นมีการใช้คำทำนายของหมอดูในวัยเด็กที่ว่า “เขาจะมีภัยจากผู้หญิง” เป็นตัวบอกเป็นนัยให้ทราบด้วย สิ่งนี้สะท้อนให้เห็นถึงมุมมองเรื่องมนุษย์ และมุมมองเรื่องโชคชะตาของคอปิยะ เขาพยายามทำความเข้าใจถึงเรื่องราวเกี่ยวกับผู้หญิงว่าเป็นเรื่องราวที่เกิดขึ้นภายใต้โชคชะตาที่ได้ลิขิตมาแล้ว เมื่อพิจารณาจากที่โองุมิกล่าวนั้น สรุปได้ว่าความสัมพันธ์อันลึกลับและชีวิตอันตกต่ำของโอะโกนั้น มาจากความอ่อนแอและเป็นเรื่องอยู่นอกเหนือความควบคุมเพราะเป็นเรื่องของโชคชะตาที่ได้ลิขิตมาแล้ว แต่ผู้วิจัยมีความคิดเห็นที่แตกต่างออกไปว่า สิ่งที่เกิดขึ้นนั้นไม่ได้มาจากโชคชะตาเสียทีเดียว แม้ว่าหมอดูจะทำนายว่าเขาจะมีภัยจากผู้หญิงและแม่ของเขาได้เตือนให้เขาระวังผู้หญิงแล้วก็ตาม ผู้วิจัยพบว่าโอะโกเองก็มีความอยากรู้อยากเห็นและอยากลองมีสัมพันธ์กับหญิงสาว เช่นเมื่อตอนพบ

โอะซะโยะ ตัวเขาเองก็กลัวว่าจะเกิดเคราะห์จากผู้หญิง แต่ทว่า「心を痛めて居ながらも時々おさよの許に遊に参りましたのでムございます。」(p. 329) (คำแปล : ถึงจะทุกข์ใจ แต่ผมก็ได้ไปเที่ยวเล่นที่บ้านโอะซะโยะอยู่บ่อยครั้ง) บทบรรยายที่แสดงให้เห็นถึงความขัดแย้งในใจของโอะโกว่า แม้จะกลัวภัยจากสตรีแต่ตัวเองก็ยังอยากมีความสัมพันธ์กับสตรีจนไม่สามารถหักห้ามระวังตัวได้นั้น ยังปรากฏให้เห็นอีกตรงที่บรรยายว่า「さすが母の戒めがありますから、浮かとは手も出しませんでした、決して心から其実、女を恐れて居たのではなく、若しよい機会があつたら必然色の一ツ位出来る筈になつて居たのでムございます。」(p. 337) (คำแปล : ยังดีที่มีคำเตือนของแม่ ไอ้ครั้งนี้จะผลไปมีความสัมพันธ์กับใครคงไม่มี แต่เอาเข้าจริงจากความรู้สึกของผมแล้ว ที่จริงผมไม่ได้กลัวผู้หญิง หากสบโอกาสก็น่าจะมีสัมพันธ์กับผู้หญิงจริงๆ) หรือในตอนที่กำลังว่า「そして其時の私の心持を言ひますと、決して長屋の者が信じて居た程の堅固なものでなかつたので、木や石でない限り、矢張り妙な心持がしたのでムございます。」(p. 343-344) (คำแปล : หากให้พูดถึงความรู้สึกของผมในขณะนั้นแล้ว ผมไม่ได้มีจิตใจมั่นคงเหมือนกับที่ผู้คนในละแวกนั้นปักใจเชื่อ ผมไม่ใช่พระอิฐพระปูน แน่นนอน ย่อมต้องรู้สึกหวั่นไหวบ้างเหมือนกัน) ดังที่ได้กล่าวมาข้างต้น อาจสรุปได้ว่ากรณีที่โอะโกกลัวภัยจากผู้หญิงมาจากโชคชะตาและสถานการณ์บีบบังคับนั้น แท้ที่จริงแล้วนอกเหนือไปจากความอ่อนแอแล้ว เขายังมีความขัดแย้งในจิตใจก็คือกลัวผู้หญิงแต่ในขณะที่เดียวกันก็ยังมีความอยากรู้อยากเห็นและอยากมีสัมพันธ์กับผู้หญิงด้วย แต่สาเหตุที่แท้จริงที่ทำให้ชีวิตเขาตกต่ำนั้นไม่ใช่มาจากเรื่อง “โชคชะตา” ดังที่โองุมิได้กล่าวไว้ แต่มาจากการที่โอะโกไม่สามารถจัดการชีวิต หนีปัญหาและไม่แก้ไขทุกสิ่งทุกอย่างให้ถูกต้องสมกับเป็นผู้ชายได้เสียมากกว่า โดยจะเห็นได้จากเหตุการณ์ตอนที่

ฉุโสะมีปัญหาเกี่ยวกับความสัมพันธ์กับหญิงสาวทั้งสามคน กล่าวคือตอนที่ฉุโสะถูกโอะซะยะโอะต่อว่านั้น หลังจากนั้น「それからといふものは決して飯塚に参りません、おさよに途中で逢つても逃げ出しました。おさよは私の逃げ出すのを見て何時もたゞ笑つて居ましたから、」(p. 331) (คำแปล : หลังจากนั้นผมก็ไม่ไปบ้านอิสุกะอีกเลย ถ้าเจอโอะซะยะโอะที่ถนนผมก็จะวิ่งหนีพอเห็นผมวิ่งหนีโอะซะยะโอะก็จะหัวเราะตลอด) หรือในกรณีของโอะโก เมื่อพี่ชายของโอะโกได้บอกให้ฉุโสะจัดการแต่งงานกับน้องสาวของคนนั้น ฉุโสะก็ได้ทอดทิ้งโอะโกไปในท้ายที่สุด ดังตอนที่กล่าวว่า 「それで四苦八苦、考えに考へぬいた末が、一人で土地を逃げるといふ見になりました、」(p. 340) (คำแปล : หลังจากขบคิดด้วยความทุกข์ตรมอย่างแสนสาหัส ผมตัดสินใจที่จะหลบหนีไปจากที่นั่นแต่เพียงผู้เดียว) ส่วนโอะฉุโน ในฉากที่ชูเกะจิโร เจ้านายของโทกิชิมารับตัวโอะฉุโนไปนั้น เขาได้บอกฉุโสะว่าเขาขอพาโอะฉุโนออกไปจากบ้านของฉุโสะ ขอให้ฉุโสะเข้าใจตามนี้ด้วย บทบรรยายภาพฉุโสะในฉากนี้คือ 「私は文句が出ないので御座います。」(p. 350) (คำแปล : ไม่มีคำพูดใดๆ หลุดจากปากของผมทั้งนั้น) จากส่วนที่อ้างอิงข้างต้น ไม่ว่าจะเป็นการใช้คำว่า “หลบหนี” หรือที่ทำที่นิ่งเฉยในตอนสุดท้าย ล้วนย้ำเน้นให้เห็นภาพฉุโสะที่หนีปัญหา และไม่สามารถจัดการกับปัญหาต่างๆ ได้นั่นเอง

3. บทสรุป

เมื่อได้วิเคราะห์ผลงานเรื่อง “โอะนัน” แล้ว กลับพบว่าภาพผู้หญิงในเรื่องนี้ มีจุดร่วมกันก็คือเป็นผู้หญิงที่เลือกทำตามอำเภอใจของตนเองและดูมีบทบาทเหนือกว่าผู้ชาย และยังเห็นภาพผู้หญิงที่แตกต่างจากผู้หญิงในสมัยเมจิ ที่ยังคงยึดแนวคิด “良妻賢母” อยู่ด้วย อีกด้านหนึ่งฉุโสะซึ่งเป็นตัวเอกของเรื่อง กลับถูกสร้างให้เป็นคนอ่อนแอมีลักษณะนิสัยคล้ายผู้หญิง ขาดความเด็ดเดี่ยว จากการวิจัยภาพหญิงชายในเรื่องนี้สามารถนำไปสู่การตีความผลงานเรื่องนี้ในแบบที่แตกต่างออกไป กล่าวคือในผลงานเรื่อง “โอะนัน” นี้กล่าวถึงประเด็นการสลับบทบาทกันระหว่างเพศชายและเพศหญิง และการที่ฉุโสะยืนยันว่าตัวเองต้องพบกับหายนะจากผู้หญิงแล้ว แท้จริงส่วนหนึ่งมาจากนิสัยความอ่อนแอ แต่กระนั้นฉุโสะเองก็มีความอยากรู้อยากเห็น และอยากลองมีความสัมพันธ์กับหญิงสาว ส่วนสิ่งที่นำพาเขาไปสู่หายนะก็คือการที่เขาไม่สามารถจัดการปัญหาและแสดงบทบาทเพศชายให้เหมาะสมในสถานการณ์ที่จำเป็นได้ ประเด็นนี้นับว่าเป็นการนำเสนอภาพผู้ชายที่แตกต่างออกไป กล่าวคือภาพผู้ชายที่เป็นฝ่ายรอรับมือเรื่องราวต่างๆ ซึ่งนับว่าแตกต่างไปจากบทบาทของผู้ชายในสมัยเมจิ ที่ถูกมองว่าเป็นใหญ่และมีอำนาจมากที่สุดในรอบครัวอีกด้วย

4. บรรณานุกรม

หนังสือ (Books)

- 芦屋信和. (2008). 『国木田独歩の文学圏』. 東京: 双文社.
- 安藤宏. (2015). 『日本近代小説史』. 東京: 中央公論新社.
- 国木田独歩. (1969). 『国木田独歩全集・第三卷』. 東京: 学習研究社.
- 国木田独歩. (1969). 『国木田独歩全集・第九卷』. 東京: 学習研究社.
- 黒岩比佐子. (2007). 『編集者 国木田独歩の時代』. 東京: 角川学芸出版.
- 佐伯順子. (2012). 『明治〈美人〉論』. 東京: NHK出版.

บทความในวารสาร (Journal articles)

- 大串幸子. (1974). 「『河霧』における運命と自然観—独歩の女性観との関連について—」 『日本近代文学』21: 16-27
- 小野末夫. (1987). 「国木田独歩の『女性禽獣論』—母親の投影をめぐる—」 『解釈』188: 7-13
- 鈴木志乃. (2011). 「国木田独歩作品における女性—『酒中日記』を中心に—」 『日本文学ノート』46: 50-67
- 戸松泉. (1982). 「独歩と花袋の女性観」 『国文学解釈と鑑賞』47: 64-69
- 中島礼子. (2005). 「国木田独歩における女性表象と女性に関する言説」 『国士館大学文学部人文学会紀要』37: 21-41
- 中島礼子. (2005). 「国木田独歩における民友社的なものをめぐって—〈家庭〉〈夫婦〉の視座から—」 『国士館大学文学部人文学会紀要』38: 35-44